

MOLNÁR ISTVÁN
**Motívumgyűjtés
 Magyarországon**
 Huszka József és kora

Huszka József (1854–1934) Kiskunfélegyházán született. A szarvasi gimnázium után a Műegyetemen tanult egy évig, majd a budapesti Ipariskolában pedagógusként végzett. Rajztanárként dolgozott sokáig középiskolákban, majd a Műegyetem rajzi tanszékén. Emellett komoly gyűjtőmunkát végzett néprajzkutatóként a magyar tájakat járva. Magyarországon alkalmazott díszítőelemeket rajzolt le, művészi színvonalú színes akvarellek formájában. Az ornamentikák eredetét is igyekezett felderíteni munkája során, hét kötetet tesznek ki kutatásai. Leghíresebbé közülük *A magyar turáni ornamentika története* című munkája vált. 2005–2006-ban a Néprajzi Múzeum kiállítást rendezett, *Huszka József a rajzoló gyűjtő* címmel, majd 2007-ben Kiskunfélegyháza posztumusz díszpolgárává avatták.

Egyik kortársa és kollégája, Várdai Szilárd (1858–1936) motívumgyűjteményének (*Magyar díszítványok*, 1910, Budapest) bevezetőjében, amelyet Bosznay István tanár, festőművész írt, olvashatjuk, hogy a jelen korunkban meglévő problémák már akkor is fennálltak: „Somogy megyében és a Felvidéken összegyűjtött anyag egy részét adja közre most Várdai Szilárd, a képzőművészeti főiskola igazgató-tanára, ki magyar motívumok összeszedésével, rajzolásával s megmentésével évek óta foglalkozik. A munka tartalmát Somogyból és Felvidékről nyert motívumok képezik: vászonhímzések, szöttes-varrottas munkák, subahímzések feketén és színesen, bőrhímzések, melyek – sajnos – ma már a népnél kiveszöben vannak. E mű célja egyrészt az érdeklődést ébren tartani népművésztünk iránt, másrészt régi magyaros mintákat adni az iskolák kezébe. A mozgalom, mely népünk művészeti kincseinek összegyűjtését célozza, nem nagyon régi keletű, de nagy haszna van, mert sok értékes anyagot mentünk meg vele a jövőnek. Nagyra vagyunk iparművészetünk fejlődésével. A haladás nagy is e téren, de nem hallgathatjuk el, hogy e művészet idegen hatások alatt indult meg, s még most sem eléggé magyaros jellegű. Sok internacionalis ízű portékát gyártott. Igazi értéke csak akkor lesz, ha hazai anyagot, hazai formában dolgoz fel, a magunk köntösében jelenik

meg idegen földön, s nem internacionalis ruhában. Több alkalommal tapasztalhattuk, hogy sikert csak magyaros ízű produktumokkal arattunk, tehát ezen irányban kell haladnunk.“

Később, a harmincas években hasonló célzattal többször is megjelentetett egy negyven lapos kiadványt Gergely János rajztanár *Magyar motívumok gyűjteménye* címmel. A tájegységeket összehasonlító átfogó módszerrel, a formákat és funkciókat is megkülönböztetve rendszerezett, alapos munka született. A füzet iskolai rajzi gyakorló feladatokhoz készült, részletes gyakorlati leírásokkal. Az egyszerű rajzoktól a bonyolultabb motívumokig tartalmaz leírásokat, magyarázatokat, az azokat alkotó részegységek összefüggéseit is ismerteti, a gyakorlati alkalmazással együtt. A füzet lapjait díszítő motívumok lényegében szabadon megformált másolatai, letisztázott változatai a gyűjtésekből származó viseleteken, tárgyakon láthatóknak. A mellékelt kép szerint (Gergely János gyűjteményének egy lapja, 1930) a gyakorlófeladatok az oktatási rendszerben a tanmenet részét képezték. Ma ezek a motívumok a jelenlegi közép- és felsőfokú művészeti képzés tananyagában legjobb esetben is csak fakultatív jelleggel szerepelnek. A kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum gyűjteménye között kutatva a viseleteken található motívumok rajzolása közben született meg bennem az a gondolat, hogy mások számára is elérhetővé tegyem a ritkán publikált, elfeledett, raktárban szunnyadó kincseket.

A díszítőművészet a felsőoktatásban az iparművészet körébe tartozott, és az építészet alá rendelt ágazatot jelentette, így itt foglalkoztak a népművészzel is. Azóta a népművészet a néprajzi szakokra szorult vissza, s nem szerepelhet önálló művészeti ágként a közép- és felsőoktatásban. Gyakorlati oktatása pedig csak szakiskolai szinten, legjobb esetben is szabadiskolákban, magánműhelyekben valósul meg. A hivatalos felsőfokú művészeti intézményekben pedig idejét múltnak tekintik népi kultúránkat, és felhasználható elemeket keresgélnek, csipegetnek ki belőle nosztalgikus ízzel. Vajon miért kezelik mostohagyerekként a népművészet valamennyi ágát a felsőoktatásban és a művészettörténeti elemzésekben?

„A 19. század utolsó harmadában megélnékkült az érdeklődés a paraszti-népi tárgykultúra s a vidéki élet megannyi színhelye iránt, az »ornamentika«, a »szép«, az »ízlés«, a »stílus« eszméi és fogalmi mentén” [Fejős Zoltán, szerk. (2006): *Huszka József, a rajzoló gyűjtő*, kiállítási katalógus, Néprajzi Mú-

zeum, Budapest]. Ez a szellemi hullám Huszka Józsefet is magával ragadta, amikor a XIX. század utolsó évtizedeiben fiatal tanítóként Désen, majd Zentán és Sepsiszentgyörgyön kapott állást. Ezeken az elszigetelt településeken találkozott a valódi népművészettel, a hagyomány útján apáról fiúra örökített, élő, gyökerekkel bíró művészettel és értékeivel. Valamilyest kívülállóként, de átgondoltan és módszeresen kezdte gyűjteni a körülötte lévő, gazdagon fellelhető motívumokat. Falusi templomok freskóiról, bútorokat díszítő festésekről, kerámiák díszes mázairól, szöttesekről, hímzésekről és viseletekről készített méretarányos kartonmásképeket, rajzokat. „A tudatosan kiválasztott tárgyakat a helyszínen megörökítette vagy megszerezte, később ezek díszítményeit rajzokban dolgozta ki, munkáiban újra és újra felhasználva azokat” (Fejős Zoltán). Foglalkozott a motívumok eredetének kutatásával, a keleti és a magyar kultúrában használatos minták összehasonlításával is, többek között a *Magyar díszítési motívumok a Székelyföldön* (Sepsiszentgyörgy, 1883), *Magyar díszítő stíl* (Budapest, 1885, 45 műlappal), *Teremtsünk igazán magyar műipart* (Sepsiszentgyörgy, 1890), *Székely ház* (Budapest, 1895) és *A magyar turáni ornamentika története* (Budapest, 1930) című munkáiban. „Munkássága komoly hatást gyakorolt a magyar jelleget kereső iparművészetre és építészetre. Noha romantikus szemlélete napjainkig befolyással van a közvéleményre, elméleteit a néprajz elutasította, vele a népművészet eredetéről komoly vitákat folytatott” (Fejős Zoltán).

Munkája jelentőségét és igényes, komoly mivoltát jól mutatja, hogy a korszak nagy nemzeti építkezéseire felkért építészek előszeretettel használták a Huszka József által gyűjtött és kiértékelte motívumokat. Mint például a Vas József és Morbitzer Nándor tervezte kis-kunfélégyházi szecessziós stílusú Városházán (1909–11), a nemzeti magyar stílus megteremtésében élen járó Lechner Ödön tervezte Iparművészeti Múzeum, a Magyar Állami Földtani Intézet, a Budapesti Postatakarékpénztár épületén, és még számos XIX. századi, illetve századfordulós épületen is látható. A későbbi követők, kutatók közül Kós Károly, valamint a híressé vált Zsolnay-dinasztia is sokat merített munkásságából.

A nemzeti kultúránktól, hitvilágunktól való elidegenedés, meghasonlottság az ötvenes években kezdődött pusztítás és az azóta is tartó frusztrációs hatások eredménye. A népszokások, a vallásos hitélet és a hozzájuk kapcsolódó ábrázolási rendszer együtt alkotnak egységet, egyik a másik nélkül nem adja meg azt a lelki, szellemi biztonságot, amely életünket segítheti.

A magyar nép kultúrája igen gazdag szimbólumvilágot teremtett. Valójában értékes és elégséges ismeretanyaggal és tárgyi emlékekkel rendelkezünk ahhoz, hogy a mára feledésbe merült jelentéseket kutatási tevékenységgel dekódolhassuk. Ezt megvalósítva, az oktatásba, a tananyagba tisztességes módon beépítve, a ma élő magyar ember tudatába újra beplántálva, ismét elnyerhetné eredeti funkcióját, hordozhatná, éltethetné a magyar művészetet.

Huszka József

Gergely János
gyűjteményének egy lapja,
1930

